

ECO, Umberto: *De Bibliotheca*. L'Échoppe. Caen, 1986. 31 p.

A könyvtárról

Umberto Eco nevét világhírű, sok-sok nyelre lefordított regénye, *A rózsza neve* széles körben tette ismertté (a mű az elmúlt esztendőben magyarul is megjelent). A posztmodern regényirodalomnak ebben az ínyenc – mert a bűnügyi, filozófiai és a művelődéstörténeti motívumokat eredeti leleménnyel ötvöző – alkotásában igen fontos szerepe van a könyvtárnak. A későközépkori, észak-olasz bencés kolostorban játszódó

cselekményben nem csupán "helyszín" a másolóműhelyként is funkcionáló gyűjtemény; a könyvtár, mint valami sajátos, a cselekménybontás során komoly jelentőséget nyerő "információs labirintus"-ként, a maga sajátos eszméjével, zárt és nyitott szervezetének képével van jelen a mű lapjain. A szépirodalmi ábrázolásnak ebben a metszetében is észrevehető, hogy Econak igen eleven szellemi képe van a dokumentumok, jelrendszerek kombinatorikus szerveződésének lehetőségeiről, s ez nem véletlen, hiszen szépírói sikereit megelőzően szemiotikai, irodalomtudományi kutatásaival szerzett magának tudományos elismerést; *A nyitott mű* címmel hazánkban is kiadták tanulmányainak gyűjteményét Eco – a tudós és az író – "könyvtári eszméit" áttételek nélkül, a téma közvetlen kifejtésével abban a beszédében mondta el, amely a milanoi Városi Könyvtárban tartott ünnepi ülésen hangzott el, az intézménynek a Sormani Palotába történt költözésének negyedszázados évfordulóján.

A *De Bibliotheca* esszéisztikus eszmefuttatás – a könyvtárhasználó kutató és egyetemi tanár vallomása és ösztönző utópiája a könyvtárról, mint az emberi tudás egyetemes horizontú tárházáról. Meglátásainak középpontjában – hiszen erre a gondolatmenet ismételen visszatér – a könyvtár zárt és nyitott jellegének meghatározottságai, illetve ezek paradoxonai állnak, hiszen az intézmény "őríz" és "feltár", gyűjt és rendelkezésre bocsájt. Eco szerint a teaurálás, a tárolás, az elrejtés sok évszázadon keresztül a könyvtárak létesítésének és működtetésének egyik fő

célja volt, ami a kolostori könyvtárakban az információk "átszilipelésével", az átírás, az átmásolás tranzitív funkcióival egészült ki. A könyvtári funkciók között azonban kezdettől szerepelt az "olvasatás", a nyilvánossá tétel szempontja, azok az elvek, amelyeket a modern, demokratikus eszmék jegyében az Unesco könyvtári deklarációja ma már alapvető célként fogalmaz meg.

"A könyvtár céljainak sokféleségét tekintetbe véve szabadjon nekem is kidolgoznom egy modellt, egy negatív modellt – az igazi rossz könyvtár képét" – írja és a továbbiakban, a karikatúra szellemességével, pontokba szedve adja meg (persze, a személyes élmények alapján is) ennek az ideálisan negatív intézménynek a fő jellemzőit. Ebben a "lázálomban" – mely persze a fordítottjára, az utópisztikusan elképzelt ideára mutat rá – a funkciók visszajukra fordulnak. Példákat sorol az ideálisan rossz katalógusokról, a könyvtári osztályozás önkényeiről éppúgy, mint az olvasószolgálat mechanizmusainak torzságairól: legyen követelmény a kiszolgálás minél hosszabb időigénye, az olvasóknak a szolgálati helyszínek közötti "kergetése", a másolóberendezések elrejtése, és egyáltalán: az olvasónak, mint ellenségnek, potenciális tolvajnak a beállítása. Az egyik pont így szól: "A könyvtárközi kölcsönzés legyen esélytelen, minden esetben vegyen igénybe több hónapot, és fontos követelmény, hogy semmiképpen se álljon az olvasónak módjában megtudni, mit találhat meg más könyvtárakban". A nyitvatartási időt lehetőleg pontosan az emberek munkaidejéhez kell igazítani, tehát se este, se a hétvégeken nem lehet nyitva ez a negatív könyvtár...

Ebben a karikatúrában nem nehéz észrevenni az olasz közkönyvtárak negatív vonásainak kritikáját, amit Eco – ezt követően – a tengeren túl szerzett könyvtári tapasztalatainak összefoglalásával tesz még élesebbé. A kanadai (Toronto) és az Egyesült Államok (Yale) egy-egy egyetemén töltött kutatói időszakában módja volt az őrzést és a hozzáférhetést egyaránt jól szolgáló hatalmas könyvtárak előnyeit megismerni. A kutatók számára nyitva lévő szabad raktárak lehetőségeit elemezve felfigyel arra a szellemi inspirációra, amelyet az állományban való kötetlen tallózás felfedezésként értékesíthet. Az elektronikusan biztosított ellenőrzés, a terekben való mozgás – a kutatás, a pihenés – kötetlenségének élményét adják, a kutatófülkékben a "kutató összegyűjtheti mindazt a dokumentumot, amellyel dolgozni akar, s akkor veszi igénybe, amikor akarja." Az effajta könyvtárakban, mint írja, "kevés ór van, annál több az olyan fajta alkalmazott, aki mintegy középúton van a szakmailag képzett könyvtáros és a raktáros között (nagyobb részük egyetemista, aki teljes vagy részdíjben végez könyvtári munkát)". Az író-tudós véleménye szerint e többmillió kötetes gyűjtemények képesek emberi léptékű miliőt és szolgálatot nyújtani, s kellő közeputat is találnak az őrzési, állományvédelmi és a szolgáltatási funkciók között.

A modern könyvtárak optimális vonásai mellett felfigyel a kulturális készségek bizonyos sorvadására is; a gyorsmásolás elterjedése "a jegyzetelés halálát" is magával hozza, sok-sok reprodukálásra fordított, könyvtárban töltött óra nem elmélyülő szellemi gyarapodást, csupán másolat-oldalak garmadát képes eredményezni. Ennek az ecoi kifejezéssel "xerocivilizációnak" megvannak a maga árnyoldalai. Sok nagy

tudományos kiadó kevés példányban, de hatalmas áráért ennek következtében jelenteti meg kiadványait – szinte kizárólag könyvtári beszerzési célokra, ahol a másolat-többszörözések készítése folyik. "A fénymásolási neurózis azzal a veszéllyel jár, hogy az ember napokat tölt a könyvtárban azzal, hogy soha el nem olvasandó könyvekről készít másolatokat... Szembe kell néznünk ezzel is, hogy az emberi léptékű könyvtár lehetőségeit megfogalmazzassuk. Meggyőződésem, hogy a könyvtárnak ilyené kell válnia, s ehhez fontos tennivalókkal kell az iskoláknak is hozzájárulni: megtanítani az embereket a könyvtárak értő, okos használatára... Alapvető civilizációs problémáról van szó, hisz az emberek többségének ma még ismeretlen a könyvtárnak eszközként való használata."

Eco végezetül visszakanyarodik az őrzés és olvastatás, rendelkezésre bocsátás paradoxonához. Véleménye szerint a társadalmi haszon szemszögéből kell értékelni az esetleges veszteségeket: "el kell fogadni az őrzési funkciókat fenyegető veszélyeket, de előtérbe kell állítani a dokumentum nagymérvű forgalmának hatalmas társadalmi előnyeit." Az igazi könyvtár a kötetlenség, a vidámság, a szellem szabadságának birodalma – véli; s az ő utópiája szerinti könyvtár valóban emberi léptékű intézményt jelent, csábító, szellemi örömeket kínál "labirintust". *A rózsza* nevének szerzője számára a korszerű könyvtár, a "Nyitott mű" – egyetemes jelentést hordoz.

Fogarassy Miklós